

Arslan Kılıç'ın eleştirilerine yanıt

Yıldırım Koç

Vatan Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Farklı görüşlerin uygun bir üslupla tartışılmasının öğrenme sürecine büyük katkısı vardır. Bu düşünceyle, Türkiye sosyalist/komünist hareketi tarihi ve Kemalist Devrimin niteliği konusunda yazdıklarına, Ali Karşılaman ve Arslan Kılıç'ın *Teori* dergisinin Mart 2020 sayısında yer alan eleştirilerini önemli buluyorum ve Arslan Kılıç'ın eleştirilerini bu yazımda ele alacağım. Kemalist Devrim konusunu *Teori* Dergisi Yazı Kurulunun Ankara toplantısında tartıştık. Bu tartışmanın özet notları *Teori*'nin Mart sayısında yayımlandı. Zafer Kars'ın benim *Teori* Şubat 2020 sayısında yer alan yazıma yönelttiği eleştirilere bu toplantıda yanıt vermiştim. Bu nedenle Zafer Kars'ın eleştirilerine bu yazımda değinmiyorum. Ali Karşılaman'ın eleştirilerini de daha sonra yanıtlayacağım.

Ali Karşılaman, Arslan Kılıç ve Zafer Kars, yaşamlarını bilimsel sosyalist hareket içinde geçirmiş saygın kişiler. Ancak bu konumları, farklı düşünmemize ve bu farklılıklarımızı tartışmaya açmamıza engel değil. Tam tersine, bu nitelikte devrimcilerin eleştirileri ve katkıları, hem benim açımdan hem de *Teori* okuyucuları açısından son derece önemli.

Kemalist Devrimin niteliği tartışması esasında geçen yılın son aylarında başladı. *Teori*'nin Kasım 2019 sayısı bu konuda olacaktı. Ancak dergi için gönderilen yazıların bazı yeni yaklaşımlar içermesi üzerine yayım öncesinde dar katılımlı bir çalıştay düzenlenmesi kararlaştırıldı. 19 Ocak 2020 günü İstanbul'da gerçekleştirilen çalıştayda Dr. Doğu Perinçek, Kuntay Gücüm ve ben birer sunuş yaptık. Katılımcılar arasında bulunan Arslan Kılıç, benim sunuşumdaki temel yaklaşımlarımı eleştirdi. Bu tartışma *Teori*'nin Şubat 2020 sayısında yayımlandı. Arslan Kılıç, *Teori*'nin Mart 2020 sayısında yer alan “Yeni Tartışmada ‘Yeni’ Olan Ne Var?” yazısıyla da, 19 Ocak'taki tartışmada dile getirdiği görüşleri daha etraflı olarak ele aldı. Bu yazıdaki eleştirilerini değerlendireceğim.

Kemalist Devrim dönemindeki TKP ve Komintern politikaları ele alındı

Arslan Kılıç, “Yıldırım Koç, sadece TKP, Stalin ve Komintern'in Kemalist Devrim değerlendirmelerini ele alıyor ve eleştiriyor. Türkiye sosyalist solunun 1960'tan sonra TKP dışında gelişen kanat ve örgütlerinin görüşlerini ele almıyor. Onların TKP tezlerine ilişkin

değerlendirmelerinden söz etmiyor,” (s.27) diyor.

Zannediyorum Kemalist Devrim tartışmasına niçin girdiğimi biraz açmam gerekecek. Benim amacım, Kemalist Devrimin 1960’lı ve daha sonraki yıllarda sosyalist örgütlenmeler tarafından nasıl değerlendirildiğini araştırmak değil. Türkiye, belki tarihinde ilk kez, Kemalist Devrimi tamamlamak gibi büyük bir fırsatla karşı karşıya. Bu fırsat iki boyutlu: Birinci boyut, nesnel koşullar. Bozkırın kuruması söz konusu. Cıvciv çıkabilecek döllenen yumurtalar var. İkinci boyut, bu sürece iradi müdahale ve öncülük. Doğru çizgide mücadele eden bir öncü parti olmadan, bozkır tutuşmaz; tavuk olmayınca döllenen yumurtadan cıvciv çıkaramazsınız. Aklınıza gelen kuluçka makinesi örneğini unutun (!).

Vatan Partisi, bu sürece öncülük etme iddiasıyla siyasi mücadele veriyor. Bizler de bu Parti’nin kadrolarıyız. Parti’imizde halkçılar, milliyetçiler ve bilimsel sosyalistler bir arada. Bu tarihsel süreçte Parti’deki birlikteliğin daha da pekiştirilmesi gerekiyor. Ancak bu birlikteliğin pekiştirilmesinin önkoşulu, Kemalist Devrim konusunun açıklık kazanmasıdır.

Genel Başkanımız, 19 Ocak 2020 günü İstanbul’da yaptığımız çalıştayda şunları söyledi:

“Vatan Partisi, halkçıları, sosyalistleri, milliyetçileri birleştiren bir öncü parti ve programında kapitalizmin her türlü sömürü ve baskısından kurtulmanın da ötesinde sınıfsız toplum amacını belirlemiştir. Bütün bu yakın ve uzak amacı Kemalist Devrimin ifadeleriyle ama doğru bir istem içinde tüzüğümüze koymuşuz. Biz milliyetçileri ve halkçıları kucaklayarak, onları Parti’mizin nihai hedefine de kazanıyoruz. Burada öncü parti olarak, geleneksel modelden ayrı, ülkemizin gerçekleri zemininde, tamamen kendi pratiğimiz içinde çözümler ürettik.”¹

Halkçılar ve milliyetçilere göre, Kemalist Devrim 6 ok ile sınırlıdır; Kemalist Devrimin Türkiye’ye özgü bir sosyalizm projesi bilin-

miyor. Bilimsel sosyalist gelenekten gelenler de özellikle Komintern’in 2. Kongresindeki (1960’larda kapitalist olmayan yol olarak nitelendirilen) sosyalizme tedrici geçiş süreci tartışmalarını ve Lenin’in bu konudaki tezlerini bilmiyor. Nitekim Sovyet temsilcisi Frunze’nin 1921 yılı Aralık ayında Mustafa Kemal Paşa’ya önerdiği bu çizgidir.

Bilimsel sosyalistler ayrıca geçmişte Komintern’in ve Türkiye Komünist Partisi’nin Kemalist Devrime yönelik haksız ve yanlış saldırılarıyla hesaplaşmış değiller.

Bu konular tüm açıklığıyla tartışılmadan, yaşadığımız bu tarihsel fırsat koşullarında, bilimsel sosyalizmi savunanlarla halkçıların ve milliyetçilerin, bağımsız ve demokratik bir Türkiye ve “imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitle” amacına ulaşabilmesi mümkün gözüküyor.

Bu tartışma, bu amaca ulaşmak için gerekli.

Kemalist Devrim, basit bir millî demokratik devrim değildir. Millî demokratik devrimlerin bir bölümü kapitalizmin gelişmesinin önündeki engelleri kaldırır. Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğindeki millî demokratik devrim ise Türkiye’ye özgü bir sosyalizme evrilmeye çalışan bir mücadeledir. Atatürk döneminde ve hatta 1945 yılına kadarki süreçte bu bilinçli çaba görülmektedir. Halkçılar ve milliyetçiler, Kemalist Devrimin bu sınıfsız ve sömürsüz bir dünya amacını kavramalıdır. 10. Yıl Marşı’nda “imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle” sözleri boşa söylenmemiştir.

Bilimsel sosyalizmi benimseyenler ise Kemalist Devrime yönelik Komintern ve TKP yanlışlarını açıkça dile getirmek ve bunlarla hesaplaşmak zorundadır. Ne yazık ki Atatürk döneminde bazı TKP üyeleri Sovyetler Birliği için askerî casusluk yapmıştır. Ne yazık ki Sovyetler Birliği’ne bütçe gönderilmiş, oradan düzenli olarak para alınmıştır. Bunun yanı sıra, Atatürk’e haksız bir biçimde hakaretler edilmiştir. Bu yanlışlar açıkça dile getirilmeden, halkçıların, milliyetçilerin ve bilimsel sosyalistlerin bütünlüğü pekiştirilemez.

1 Teori, Şubat 2020, No.361, s.49.

Kemalist Devrimin bu biçimde kavranması, öncü siyasal örgütle geniş halk kitlelerinin daha hızlı bütünleşmesi açısından da gerekli ve zorunludur.

İşte bu nedenlerle Kemalist Devrimin tartışılması akademik bir ilgi değil, güncel bir siyasal görevdir. Amacım, Kemalist Devrimin uygulandığı 1945 yılına kadarki dönemde Mustafa Kemal Paşa'nın ve arkasından devlet yönetiminin TKP'ye ilişkin tavrını anlayabilmekle sınırlı. Bu nedenle, Kemalist Devrimin geriletildiği 1945 sonrası dönemde Türkiye sosyalist hareketinin bu konudaki değerlendirmelerini ele almadım.

TKP'nin Kemalist Devrime ilişkin tavrı

Kemalist Devrimin ilk önemli adımı, Millî Kurtuluş Savaşıdır. TKP'nin bu konudaki tavrı, daha sonraki yıllardaki ilişkilerin belirlenmesinde son derece önemli oldu.

Arslan Kılıç, 12 Kasım 2016 tarihli *Aydınlık*'ta yayımlanan "Kemalist Sosyalist İttifakının Dersleri" yazısında şunları yazıyordu: "TKP ve Türkiye'nin bütün sosyalist grupları ise, Millî Kurtuluş Savaşı yıllarında emperyalizme karşı Mustafa Kemal önderliğinde verilen savaşı var güçleriyle desteklemişlerdir."

Arslan Kılıç ile görüş farklılığımız daha burada başlıyor.

Şefik Hüsnü'nün önderliğini yaptığı Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası, Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul'da işçilerin sınıf mücadelesiyle ilgilendi; Anadolu'ya geçmedi. Ayrıca, İstanbul'daki direniş hareketine de önemli bir katkıda bulunmadı. Komünistlerin savaşı var güçleriyle desteklemeleri gibi bir iddia geçerli değildir. Nitekim Şefik Hüsnü yaşamının ilerleyen yıllarında Mihri Belli'ye özeleştiri yaptı.

Kurtuluş Savaşı başladığında İstanbul'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası vardı. Bu örgütün önder kadrosu içinde Şefik Hüsnü Değmer ve Ethem Nejat bulunuyordu. Ethem Nejat, 10 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de toplanan Türkiye Komünist Fırkası kuruluş kongresine katıldı ve 28/29 Ocak 1921 günleri Trabzon'da, Teşkilat-ı Mahsusacı Yahya Kah-

ya'nın adamları tarafından, Mustafa Suphi ile birlikte katledildi. Şefik Hüsnü ise Anadolu'ya geçmedi. Anti-emperyalist mücadeleyi ikinci plana iterek, İstanbul'da sınıf mücadelesine odaklandı.

İstanbul'daki komünistlerden Anadolu'ya geçenler veya İstanbul'da kalıp Kurtuluş Savaşına bu kentteki direnişe katkıda bulunarak katılanlar oldu. Mihri Belli, parti kadrolarından Baba Mehmet isimli bir kişiyi anlatmaktadır. Baba Mehmet, Anadolu'ya silah kaçırma işinde etkili bir rol oynamıştı. Ancak 1925 yılından sonra Sovyetler Birliği'ne gitmiş ve birkaç yıl sonra orada ölmüş.

Türkiye sosyalist hareketi içinde önemli bir yeri olan Mihri Belli, 1986 yılında Stokholm'de Adem Kalfa takma adıyla yayımlanan *Türk Solu, Dünü Bugünü* (Författares Bokmaskin, Stokholm, 1986, s.89) kitabında şu soruyu soruyor:

"Millî Kurtuluş Savaşımız, bütün vatan düzeyinde verilmekle birlikte, düşmana kesin darbeler Anadolu'da indirilmekteydi. Ve millî mücadele Türkiye'sinin merkezi Anadolu'nun göbeğinde Ankara'ydı. Bu durumda İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın merkezi Ankara olmamalı mıydı? Şefik Hüsnü'nün Anadolu'ya geçip devrimci eylemini orada yürütmesi, en doğru davranış değil miydi? Bir sosyalist partinin gelişme olanakları, Millî Kurtuluş Savaşı şartlarında, İstanbul'a kıyasla Anadolu'da daha büyük olmaz mıydı?"

Mihri Belli bu soruları Şefik Hüsnü'ye sormuş. Aldığı yanıt, Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının emperyalizm çağında devrimci potansiyeli ve mücadeleyi yeterince kavrayamadıklarını göstermektedir. Bu yanlış kavrayış, gerek Kurtuluş Savaşı yıllarında, gerek daha sonraki dönemde, devrimci hareketin gelişmesi açısından ciddi sorunlar yaratmıştır.

Mihri Belli şunları yazıyor:

"Bu satırların yazarı bu soruyu Şefik Hüsnü'ye sormuştur. Cevabı özet olarak şu oldu: 'Proletaryanın yoğun olarak bulunduğu tek merkez İstanbul'du. Biz, nerede proletarya, orada biz, diye düşündük. Önümüzde Sovyet

devrimi örneği vardı. Rusya’da devrim şehirlerde başlamıştı, köylere sonra yayılmıştı. Ve Rus Devriminde tek temel güç işçi sınıfıydı. Bu düşüncelerle İstanbul’da kaldık. Biz, o zamanlar, böyle düşünüyorduk. Ama ben kendi hesabıma şimdi başka türlü düşünüyorum. Ankara’ya gitmemiz doğru bir davranış olacaktı. Mustafa Kemal ile, hiç değilse ilk yıllarda, daha geniş bir güçbirliği sağlanabilirdi. Üstelik kendisiyle hemşehriydik. Birçok müşterek dostlarımız vardı. Bizde bu gibi kişisel bağlar, kısa vadede de olsa, etkili olabilir.”

19. yüzyıl devrimciliğine takılmış ve anti-emperyalist mücadeleye gereken önemi vermemiş olan Şefik Hüsnü’nün bu özeleştirisi, günümüzdeki mücadeleye de ışık tutmaktadır.

Kemalist Devrim’in uygulandığı dönemde TKP’nin Mustafa Kemal Paşa’ya ve Cumhuriyet Halk Partisi’ne yönelik tavrı dostça değildi.

Komünistler 1922 yılında 1 Mayıs vesilesiyle bir bildiri yayımladılar. Bu bildiriye Anadolu’da sürdürülen bağımsızlık savaşına hiç değinilmiyor, bu mücadeleye destek verilmiyordu. Hâlbuki 1921 Eylül’ünde Sakarya Savaşı kazanılmıştı ve Büyük Taarruz’a hazırlanıyordu. İstanbul’daki komünistler ise Anadolu’daki bağımsızlık mücadelesine değil, Sovyetler’e odaklanmıştı. İstanbul’daki komünistlerin 1 Mayıs bildirisi şöyle bitiyordu: “Yaşasın Sovyetler Rusyası! Yaşasın Cihan Komünist İnkılabı! Bütün kuvvet işçilere!”² Bu şiarlar, emperyalizm öncesi dönemin devrimci mücadelesinin şiarlarıydı.

Komünistlerin 1922 yılında Türkiye’de dağıttığı bir bildiri de şöyle bitiyordu: “Yaşasın İnkılapçı Türkiye Komünist Partisi! Yaşasın Sovyetler Rusyası ve Komünist Enternasyonalisi! Yaşasın Sovyetler Türkiyesi!”³

1922 yılında İstanbul’da 1 Mayıs kutlamaları Hürriyet-i Ebediye Tepesi’nde yapıldı.

Kutlamalarda Türkiye Sosyalist Fırkası adına Şakir Rasim, Şefik Hüsnü’nün Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası adına da Sadrettin Celal birer konuşma yaptı. 1 Mayıs kutlamasını düzenleyen örgütlerin ortak bildirisinde “barış” isteniyordu; ancak Anadolu’daki bağımsızlık mücadelesine destek, emperyalizme ve Yunan saldırılarına karşı çıkış yoktu. Bildirinin ilgili bölümü şöyledir: “Anadolu harbi işçi ve çiftçi kitlelerinin menafisine [menfaatlerine] muvafık bir tarzda ve bu kitleler sermayedar pazarlıklarına alet edilmeden derhal nihayet bulmalıdır.”⁴

Bazı komünistler, Ulusal Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra bile somut şartların somut tahlilini yapamıyorlardı.

Türkiye Komünist Partisi muvakkat merkezi teşkilat bürosu üyesi ve Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası Genel Sekreteri Salih Hacıoğlu’nun Komintern İcra Komitesi başkanlığına gönderdiği 1 Eylül 1923 tarihli raporda şöyle denmekteydi: “İstanbul ameleleri arasında zafer neşesiyle milliyetçilik cereyanları kuvvetlenmeye başlamıştı. Buna karşı koymak için milliyetçilik aleyhinde şiddetli propagandalar yapılmak üzere nüvelere kati talimatlar verildi.”⁵

Arslan Kılıç, “Yıldırım Koç’un değerlendirmelerindeki sınırlılıkları aynı zamanda TKP, Stalin, Komintern tezlerini ele alışındaki tek yanlılıkta da görüyoruz,” dedikten sonra, şunları söylüyor:

“TKP’nin Kemalist Hareket ve Cumhuriyet Devrimi ile ilgili 1920-1938 arasındaki değerlendirme öz olarak, ‘milli ticaret burjuvazisi önderliğindeki milli-demokratik bir hareket’ ve ‘üst tabaka devrimi’ olduğu şeklindedir. Bu değerlendirme, Kemalist Harekete karşı hem ‘dostluk ve ilerici adımlarında destek’ hem de onun tasfiyeye yöneldiği sistem ve güçleri ile ilgili uzlaşmalarında ‘eleştiri ve mücadele’

2 Erden Akbulut & Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu’ndan, Aydınlık Çevresi, Türkiye Komünist Partisi’ne, 1919-1926*, c.1, 1919-1923, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2012, s.133,135.

3 Erden Akbulut & Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu’ndan, Aydınlık Çevresi, Türkiye Komünist Partisi’ne, 1919-1926*, c.1, 1919-1923, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2012, s.136-137.

4 Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.23.

5 Erden Akbulut & Mete Tunçay, *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, 1920-1923*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007, s.484.

genel siyasetlerini kendiliğinden içermektedir. (...) Şefik Hüsnü, Nâzım Hikmet, Reşat Fuat ve Hikmet Kıvılcımlı'nın temsil ettiği TKP'nin Kemalist Harekete karşı tutumu esas olarak budur ve yapıcıdır. (...) Bu tutumdaki egemen ya da esas/stratejik yön ise, Kemalist Devrim dostluk ve destektir. Eleştiri ve rekabet, dönemselsel/taktik olarak öne çıkan ikinci yönüdür.” (s.28)

TKP'nin Mustafa Kemal Paşa'ya ve (Cumhuriyet) Halk Partisi'ne yönelik “dostluk-destek ve eleştiri-mücadele” çizgisinden bazı örnekler vereyim.

Komintern'in 22 Haziran-12 Temmuz 1921 tarihlerinde toplanan Üçüncü Kongresi'nde Türkiye komünistleri adına bir konuşma yapan Süleyman Nuri şunları söyledi (Süleyman Nuri 1937-1938 yıllarında Türkiye'de Sovyetler Birliği adına askerî casusluk yaparken yakalandı):

“Yoldaşlarımızın ve hepsinden öte Suphi Yoldaş'ın ölümü ve birçok diğerinin hapse atılması, Kemal'in komünistlere karşı sert bir mücadele sürdürmekte olduğunu göstermektedir. (...) Eğer Kemal Paşa bu bağımsızlık mücadelesini parçalamaya cesaret eder ve bir uzlaşmayı kabul ederse Anadolu işçileri ve köylüleri Kemal'i devirmek için tek bir kişi gibi ayaklanacaklar ve onun vücudu üzerinden cepheye yürüyerek tüm Doğu'yla birlikte bağımsızlık için savaşacaklardır.”⁶

TKP'nin 1928 yılında yayımlanmış bir broşüründe şu değerlendirme vardı: “Münhasıran Anadolu'nun sermayedar burjuvazisini temsil eden Halk Fırkası Mustafa Kemal Hükûmeti, soyguncuların, zenginlerin mümessili, soyulan amele sınıfının ve yoksul kitlelerin düşmanıdır.”⁷

TKP temsilcisi Ali Cevdet (Baytar Cevdet), Komintern'in 6. Kongresinde 18 Ağustos 1928 günü yaptığı konuşmada Kemalizm'i ihanetle suçladı:

“Kemalizm, işçi kitlelerini beraberce sömürebilmek için emperyalist sermayeye başvur-

mak zorundadır. Bu zor durumu fırsat bilen emperyalizm, Musul meselesini ve son olarak da dış borçlar meselesini kendi lehine çözmek için Kemalist burjuvaziye zorladı. Kemalizm, bu iki temel noktada emperyalizme tamamen boyun eğdi. Ama iş bununla da bitmedi. Emperyalizmin iştahını artırabilmek için Kemalizm, yabancı sermayeye başka tavizler de vermek zorundadır. Böylece Kemalizm, ülkenin bağımsızlığına ihanet yoluna sapmak zorunda kaldı. Başka bir sonuç da özellikle işçi sınıfına en şiddetli bir baskının uygulanmasıdır. Kemalist burjuvazi sadece komünist harekete değil, aynı zamanda devrimci sendikalara ve mücadele etmeye cesaret eden bütün işçi teşkilatlarına da baskı yapmaktadır. Böylece Kemalist burjuvazi, tamamen karşıdevrim saflarına geçmiş bulunmaktadır. Bu, sömürge ve yarısömürge ülkelerde millî burjuvazinin zafer kazansa da bir süre sonra karşıdevrim saflarına geçeceğine tipik bir örnektir. Burada ayrıca kapitalist gelişme yoluna giren bu sömürge ya da yarısömürge ülkelerin, kapitalizmi bağımsız olarak geliştirme olanağına sahip olamayacaklarını da görüyoruz. Bu ülkeler, bir süre sonra yabancı sermayenin nüfuzu altına girmek zorundadırlar. Kurtuluş mücadelelerini zaferle sonuçlandıran, ama sosyalist yola girmeyen bu ülkeler, zamanla, adım adım yarısömürge ülkelere dönüşürler. Aynı şey, Kemalist, kapitalist Türkiye için de geçerlidir. Kemalistler, emperyalist burjuvaziyle, örneğin İtalyan kapitalizmiyle antlaşmalar imzalamaya başladılar bile. Bu antlaşmaların hedefi, Sovyetler Birliği'ne karşı, uluslararası proletaryanın devrimci cephesine karşı savaştır. İşte bu, Kemalizmin tuttuğu yeni yolun en tipik özelliğidir. Bu ikinci aşamadır, Türkiye'nin emperyalistler tarafından sömürgeleştirilmesi ve boyunduruk altına alınması aşamasıdır, millî burjuvazinin ihanet ederek tamamen karşıdevrim saflarına geçmesi aşamasıdır. (...) Türkiye proletaryasının önündeki görev, işçi-köylü diktatörlüğünü kurarak, proletarya diktatörlüğüne geçiştir. Türkiye'de bu geçiş dönemi kısa sürecektir; çünkü ülke-

6 To the Masses/*Proceedings of the Third Congress of the Communist International-1921*, ed. John Riddell, Brill, Leiden, 2015, s.838-839.

7 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, İletişim Yay., İstanbul, 2009, s.199.

de asgari bir sanayi, yeterli büyüklükte bir işçi sınıfı ve kitlelerle bağı olan bir komünist partisi vardır. Bu işçi-köylü diktatörlüğünün, proletaryanın doğrudan önderliği ve hegemonyası altında gerçekleştirileceğini ayrıca belirtmeye gerek yok. İşte Türkiye Komünist Partisi'nin izlemesi gereken doğru çizgi budur. Somut şartların tahlilinden çıkan doğru bakış açısı budur. Komünist Partisi'nin bu dönemdeki görevleri, partiyi örgütsel bakımdan güçlendirerek bir kitle partisi haline getirmek; işçi kitlelerini, özellikle de örgütsüz olanları, sendikalara kazanmak; işçi sınıfı içindeki özellikle sağdan gelen tehlikelere karşı mücadele etmek ve sol hataları titiz bir şekilde eleştirerek düzeltmektir. Biz, Türkiye'nin emekçi kitleleri önünde Kemalistlerin maskesini indirmeli, onların ülkenin bağımsızlığına ve devrime ihanet ettiklerini, karşıdevrimci bir sınıf olduklarını göstermeliyiz. Kemalist burjuvaziye karşı işçi ve köylülerin devrimci mücadele cephesini inşa etmeliyiz. Kemalizme karşı, onun Sovyetler Birliği'ne yönelen savaş hazırlıklarına karşı, durmaksızın, yorulmaksızın mücadele etmeliyiz. İçinde bulunduğumuz dönemde Türkiye Komünist Partisi'nin başta gelen görevleri işte bunlardır.”⁸

TKP 1929 yılında Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir bildiri yayımladı:

“Türkiye burjuvazisi, Cumhurreisinin ağzıyla Eskişehir istasyonunda TKP'ye harp ilan etti. Bu, çoktandır devam eden ilk muharebenin burjuva devletinin en yüksek makamı tarafından resmen tasdiki demektir. Bir müddet evvel de Başvekil İsmet Paşa Meclis'te söylediği bir nutukta komünistlere taarruz etmişti.

“Mustafa Kemal Paşa, komünistlere uzun uzadıya küfür ettikten sonra onları ordu kuvvetiyle tehdit etmiş ve ilk defa olarak komünistlere karşı mücadelede, Türkiye amelesinden, köylüsünden ve esnafından yardım dilemiştir. Demek oluyor ki geçen zaman zarfında Türkiye komünist hareketi, burjuvazi için daha mühim bir tehlike haline gelmiştir.

“Bu iki hareket her şeye rağmen, hareketimizin inkişaf etmekte olduğuna delildir. Türkiye komünist hareketi, Türkiye amelesinin hareketidir. TKP Türkiye amelesinin partisidir. Bu hareket ve bu parti, Türkiye'de köylü ve fakir esnaf tabakalarının da menfaatlerini müdafaa eden yegâne kuvvettir. (...)

“Halk Fırkası'nın, Halk Fırkası hükümetinin, BMM'nin, Cumhurreisinin yüzlerindeki maskeyi yırtmak ve şahısların nasıl burjuva müessesesi ve mümessilleri olduğunu emekçi sınıfına göstermek TKP'nin önünde duran en büyük meselelerdendir.

“TKP, Türkiye burjuvazisinin reisi, Türkiye amele, köylü ve esnafının en büyük düşmanı olan M. Kemal Paşa'nın resmi harp ilanını büyük bir soğukkanlılıkla karşılar ve mücadelesine devam eder.”⁹

Türkiye Komünist Gençler Birliği'nin 1 Mayıs 1929 bildirisini şu sözlerle bitiyordu: “Kahrolsun, işçi, köylü ve fakir halk kitlelerinin kanını emen Türkiye burjuvazisi ve onun aleti olan Halk Fırkası hükümeti!”

TKP Merkezi Komitesi tarafından yayımlanan 1 Mayıs 1931 tarihli seçim bildirisinde şöyle deniyordu:

“Yeni intihabat yapılıyor. Halk Fırkası'nın yeni mebusları size yeni vergi yükleri ve sefalet, birçok haklardan daha mahrumiyet, faşist usullerin takviyesi, cumhuriyeti koruma perdesi altında emekçiler ve inkılapçılar aleyhine kanlı bir tazyik ve tedhiş, [terör] çıplak bir diktatörlük, ecnebi bankerler hesabına harpte ölüm getiriyor! Sizi ıstıraba, açlığa ve işsizliğe sürüklemiş olan Halk Fırkası dertlerinize çare olamaz! Emekçiler, amele sınıfını, Komünist Fırkası ve onun rehberliği altında tahakkuk edecek amele-köylü hükümeti kurtaracaktır. (...) Yaşasın yegâne inkılapçı fırka Türkiye Komünist Fırkası ve cihan inkılabının erkânı-harbiyesi Komünist Beynelmileli! Kahrolsun ‘cumhuriyeti koruma’ kanunu perdesi altında yalnız emekçilere karşı kullanılacak faşist diktatörya!”¹⁰

8 *Komünist Enternasyonal 6. Dünya Kongresi Tutanağı*, çev. Doğu Perinçek, 18 Ağustos 1928, c.3, s.330-333.

9 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1925-1936)*, c.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.212.

10 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1925-1936)*, c.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.407.

TKP'nin 1 Mayıs 1931 bildirisi şöyle bitiyordu: “Kahrolsun emperyalizm, emperyalist harp ve emperyalist uşağı Halk Fırkası!”¹¹

TKP tarafından 1931 yılı Aralık ayında yayımlanan “Türkiye Komünist Fırkası Faaliyet Programı”nın “mukaddime” bölümünde şu değerlendirme yer almaktadır:

“Kemalist burjuvazi yekdiğerine zıt bu iki temayül: (Anadolu’yu müstakillen istismar etmek ve ecnebi sermayenin itimat ve müzaheretini kazanmak temayülleri) arasında uzun müddet sallandıktan sonra, nihayet istiklal meselesinde emperyalizm huzurunda boyun eğmeye razı oldu.” Metin şöyle bitiyordu: “Kahrolsun burjuvazi hâkimiyeti ve emperyalizmle anlaşılan Halk Fırkası! Yaşasın Türkiye amele ve köylü Sovyet hükümeti ve Komünist Fırkası!”¹²

TKP'nin illegal olarak yayımladığı *İnkılâp Yolu* dergisinin Şubat 1932 sayısında yer alan “TKP'nin Bir Senelik Faaliyet Bilançosu” yazısı şu çağrıyla bitiyordu: “Kahrolsun Kemalist burjuva hükümeti, kahrolsun istismarcılar. Yaşasın bütün dünya proleter sınıfı! Yaşasın Türkiye zahmetkeşleri ve rehberi Komünist Fırkası.”¹³

TKP Merkez Komitesi yayın organı *Bolşevik*'in 1932 yılında yayımlanmış sayısında başlık şöyleydi: “Kemalist Burjuvazi Memleketi Tekrar Emperyalist Boyunduruğu Altına Sokuyor.” Yazı şöyle bitiyordu: “Kahrolsun memleketi satan Kemalist burjuvazi!”¹⁴

TKP Merkez Komitesi tarafından yayımlanan 1 Mayıs 1933 beyannamesinde şöyle denmektedir: “Kemalist burjuvazi Türkiye emekçilerinin kanını daha iyi emmek için memleketin siyasi istiklalini de emperyalistlere peşkeş çekmek yolunda ilerliyor.” Beyanname şu çağrılarla bitiyordu: “Yaşasın amele-köylü hükümeti, yaşasın Türkiye Komünist Fırkası, yaşasın cihan inkılabının erkânıharbiyesi

Komintern, yaşasın yaklaşan cihan inkılabı. Kahrolsun Kemalist burjuva diktatörlüğü.”¹⁵

Komintern Yürütme Kurulu'nun 20 Aralık 1933'teki 13. Genişletilmiş Plenumu'nda Doktor Şefik Hüsnü'nün verdiği bilgilere göre parti bu dönemde doğrudan doğruya “işçi köylü iktidarı” için savaş veriyor. CHP iktidarını İtalya'daki ‘faşist iktidar’ tipinden bir iktidar olarak görüyor. Halkı iktidarla hesaplaşmaya çağırıyor.”¹⁶

TKP İstanbul Vilayet Komitesi'nin 1934 Temmuz'unda yayımladığı *Kızıl İstanbul* dergisinde Lozan Antlaşması'yla ilgili şu suçlamalar yer alıyordu:

“24 Temmuz 1923 Lozan'da ilk satıldığımız gün. İstiklal mücadelesini muvaffakiyetle bitiren ve emperyalist boyunduruğunu kırıp atan Türkiye emekçi kitleleri Kemalistler tarafından bundan on bir sene evvel emperyalist hükümetlere Lozan'da satılmaya başlanmıştı. Bundan on bir sene evvel mezata çıkarılan inkılabımızın pazarlığı bugün bitmişti ve bütün Türkiye emekçileri sultanların yüz milyonlarca olan borçlarını Kemalistler tarafından Lozan'da imza edilen muahedeye ödemeye mahkûm edilmişlerdi.

“Lozan Muahedesi Kemalistlerin emperyalistler karşısındaki korkaklıklarını, ricatlarını ve irticaya sapma yolundaki faaliyetlerini gösteren mühim bir vesikadır. Lozan Konferansı'nda Halk Fırkası hükümeti emperyalist devletlerle beraber Türkiye emekçilerini soymak için anlaştı. Bugün Lozan hesabına yüzbinlerce amelenin derisi soyuluyor. Binlerce köylülerin toprakları vergiler yüzünden zapt ediliyor. (...) Emperyalist sermayesi eskiden olduğu gibi şimdi de Halk Fırkası zenginleriyle beraber ortak olarak emekçileri soyuyorlar.”¹⁷

TKP'nin “Faaliyet Programı” 1936 yılında yeniden yayımlandı. Bu baskının başında yer alan “Birkaç Söz” bölümünde Kemalizm'e yönelik şu suçlamalar yer alıyordu:

11 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.407.

12 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.377.

13 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.313.

14 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.446-447.

15 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.476, 477.

16 Erden Akbulut & Ersin Tosun, *Bilal Şen, Anılar, Notlar*, genişletilmiş ikinci basım, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.24.

17 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.494-495.

“TKP, Kemalist burjuvaziye ve onun diktatoryasına karşı yürüttüğü savaşı; emperyalizme, ecnebi emperyalist sermayenin ajanlığını yapanlara, irticaa, derebeylik artıklarına [karşı yürüttüğü] amansız savaştan ayırmıyor. Kemalistlerin ikiyüzlülüklerini, emperyalist ecnebi sermayenin önünde diz çöküşlerini, Türkiye'nin emekçi halk kitlelerinin aleyhine yaptıkları anlaşmaları, eski muhalefet unsurlarıyla, derebeylik artıklarıyla giriştikleri uzlaşmaları merhametsizce açığa vuruyor. TKP, Kemalist burjuvazinin ve onun halk Fırkası hükümetinin sahtekârlıklarını, boşboğazlıklarını, kitleleri aldatmak ve onları sınıf savaşında dizüstü süründürmek için ileri sürdüğü demagojileri yılmadan, yorulmadan emekçi kitlelere göstermektedir.”¹⁸

Komintern'in *Rundschau* dergisinin 24 Kasım 1938 tarihli sayısında İ. Erdem (büyük olasılıkla İsmail Bilen) imzasıyla Atatürk hakkında şu yorum yapıyordu:

“Atatürk, halk güçlerini zayıflatan ve gericiği güçlendiren bir politika izledi. Demokratik hakların ve halkın özgürlüğünün sınırlandırılması, işçi örgütlerinin yasaklanması, işçi önderleri ile komünistlerin kovuşturulması, demokratik basın kovuşturulması; tüm bunlar ülkenin ilerici güçlerinin, demokratik cephenin ve Türkiye'nin bağımsızlığı için mücadele eden tüm güçlerin zayıflamasına ve düşmanın güç toplamasına yol açtı. Atatürk'ün Türkiye'nin bağımsızlığı için yürüttüğü mücadelenin tutarsızlığı bu noktadadır.”¹⁹

Nâzım Hikmet'in TKP'deki konumu

Arslan Kılıç arkadaş, TKP'nin Atatürk konusundaki çizgisinin Nâzım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı Destanı'nda ifade edildiğini söylüyor: “Nâzım Hikmet, TKP'nin teorisyen sayılması gereken önderlerindedir. (...) Nâzım Hikmet'in Kemalist Hareket ve Kemalist Devrim

konusundaki görüşleri, TKP'nin çizgisini yansıtan bir çizgidir.” (s.32)

Arslan Kılıç'ın bu iddiaları çok tartışmalı. Nâzım Hikmet'in TKP ile ilişkileri biliniyor. TKP, Nâzım Hikmet'i “hain” ilan etti ve Parti'den attı. Nâzım'ın Atatürk konusunda yazdıkları da yaşamının farklı dönemlerinde farklıdır. Kurtuluş Savaşı Destanını da o yazdı, “28 Kânunisanı” şiirini de.²⁰ Aşağıda Nâzım Hikmet'in TKP ile ilişkileri konusunda TKP yayınlarından bazı bölümleri veriyorum:

TKP İstanbul Vilayet Komitesi'nin yayın organı *Kızıl İstanbul*'un 8 Aralık 1930 tarihli sayısı:

“Amele arkadaşlarından bazılarının ‘Resimli Ay’ mecmuası grubunu ve ‘Son Posta’ gazetesini ameleci, amelenin menfaatını düşünen ve onlar için yazılar yazan adamlar olduğunu zannettiklerine, bazı arkadaşların da bu maskeli amele düşmanlarına karşı bir teveccüh beslediklerine şahit oluyorum. ‘Resimli Ay’ mecmuasının belli başlı şahsiyeti, Nazım Hikmet, fırkamız merkez komitesinin neşrettiği açık bir mektupla, küçük burjuva politikantı, sosyal demokrat, fırkamız içinde hakiki sınıf mücadelesi siyasetimizin burjuvazi hesabına oportünizme tahviline çalışan bir adam sıfatı ile fırkadan tardedilmiş ve komünizm ile hiçbir alaka ve rabitası olmadığı ilân edilmiştir. Nazım Hikmet ve hempalarının takip ettiği yalnızca serbest imkânlardan istifade siyaseti, amele sınıfını hakiki kurtuluş mücadelesinden uzaklaştıran ve onu burjuva hakimiyetinin devamını temin için, bir alet haline sokan bir yoldan başka bir şey değildir.”²¹

Kızıl İstanbul'un 37 no.lu nüshası (1932). Yazının başlığı şöyledir: “Nazım Hikmet ve Hempasının Hakiki Çehreleri.”

“Tevkifatta Nazım Hikmet polislin bir manevresi olarak Polis Müdüriyetine celb edil-

18 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.636.

19 *Komintern Belgelerinde Türkiye-2, Kemalist Cumhuriyet*, der. Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994, s.79. Mehmet Perinçek ve Erden Akbulut, İ. Erdem'in İsmail Bilen olabileceğini belirtmektedir.

20 Nâzım Hikmet'in 1923 yılında Moskova'da yazdığı 28 Kânunisanı şiirinde şöyle bir bölüm vardır: “Burjuva Kemal'in omzuna binmiş/Kemal kumandanın kordonuna/Kumandan kâhyanın cebine inmiş/kâhya adamlarının donuna/uluyorlar/hav...hav...hak...tü.” (Nazım Hikmet Cilt 1 Şiirler 1916-1951, Narodna Prosveta, Sofya, 1967, s.79).

21 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.377, s.358.

miş ve iki saat sonra elini kolunu sallıyarak serbest bırakılmıştır. İşte bu bize sureti katiyede bunların satıldıklarını gösteriyor. Burjuvazi hapishanelerinde yüze yakın amele mücahidi inlemektedir. Niçin Nazım Hikmet ve hem-pasından bir tek adam yoktur? Bunlar yüzlerine komünist maskesi takıp hakikatte bir burjuva yaltakçısından başka bir şey olmıyan korkaklardır. Bunlar ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'ın ve Fırkamızın kararile fırkadan tart edilmişlerdir. Kendilerini her ne kadar komünist gibi satmak isteseler bile hadisat bunların yüzündeki maskeyi atarak hakiki çehrelerini ortaya çıkarıyor. Bu adamlar komünist fırkasını parçalamak istiyen, ellerinde bir delail olmadığı halde fırkamız aleyhine şayialar çıkararak sözde ayrı bir fırka yapmak fikirlerini ileri sürerek hakikatte her türlü faaliyetin aleyhinde ve amele sınıfının aleyhine çalışan şahıslardır.”²²

TKP Merkez Komitesi'nin 1 Mayıs için 1932 yılında çıkardığı özel gazete:

“Burjuvazinin maskeli uşakları olan Nazım Hikmet ve hembası sizi mücadeleden alakoy-mak ve Türkiye komünist fırkası hakkında beslediğiniz teveccühü kırmak için yaptıkları propagandalarına germi verdiler. Bununla da kalmayarak son günlerde Türkiye komünist fırkası İstanbul vilayet komitesi imzasını taşıyan beyannameler yapıp bazı amele adreslerine göndermişler. Onların Türkiye komünist fırkasile hiçbir alakaları yoktur. Komünist enternasyonalin ve fırkamızın kararile fırkadan atılmışlardır. Ve şimdi içinize girerek, fırkamızın maskesi altında sizi aldatarak mücadelenizi kırıyor, birliğinizi parçalıyor ve efendilerine hizmet ediyorlar.”²³

TKP Merkezi Komitesi Gazetesi *Orak Çekiç*'in 7 Ocak 1936 tarihli sayısı: Yazı başlığı, “Kalleş ve Dönek Nazım Hikmet”. “Orak Çekiç'te basılan ‘kara liste’de Nazım Hikmet adını partiden kovulanlar arasında gördüm. ‘Kara liste’deki soysuzlardan biri de bu heriftir.”²⁴

Komintern belgelerinde Kemalist Devrim analizleri farklılık gösteriyor

Komintern'in Kemalist hareketin sınıfsal niteliği konusunda da çelişik analizleri vardır. Komintern ve ona bağlı olan Türkiye komünistleri, 1919 yılında Anadolu'da köylülerin kendiliklerinden emperyalistlere karşı ayaklandıklarını ve ayaklanmaya Mustafa Kemal ve arkadaşlarının katıldığını ve önderliği ele geçirdiğini düşünüyordu. Komintern'in 1922 yılı Ocak ayındaki “Türkiye Çalışma Tezleri” belgesinde şu değerlendirme yer almaktadır:

“1919 yılı başındaki ateşkesten hemen sonra, Doğu Anadolu'da Erzurum'da ve diğer illerde Müttetik işgalcilere karşı köylü ayaklanmaları başladı ve bunlar batı illerine de kolayca yayıldı. Bu direnç, yalnızca, anın askersel ve siyasal ezgisinden kaynaklanmıyordu. Köylüler, ayrıca ürünlerini realize edebilmek ve hammaddelere kavuşmak amacıyla beş yıllık Dünya Savaşı boyunca limanlara konmuş olan ablukanın kaldırılmasına gereksinim duyuyorlardı. Köylü kitlelerinin bu hareketi mahalli (yerel) nitelik taşıyordu. Bu hareketin bağımsız Türkiye'nin doğuşu için, geniş ulusal harekette dönüşmesi için, ona savaş yıllarında hızla palazlanan şehir ve köy Türk burjuva çevresi ile aydınlar ve Mustafa Kemal'in başında bulunduğu askerler grubu katıldı.”²⁵

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, 25 Eylül 1922 tarihli manifestosunda Türk hükümeti konusunda şu değerlendirmeyi yaptı:

“*Türk hükümeti* işçilerin ve köylülerin bir hükümeti değildir; *subay sınıfının bir hükümetidir*, aydınların bir hükümetidir, bizim ideallerimize kesinlikle uymayan bir hükümettir. Bu nedenle hiç kuşkusuz Türkiye ekonomik olarak geliştikçe Türk işçi sınıfı hükümete karşı savaşmak zorunda kalacaktır.”²⁶

Komintern'in 4. Kongresi 5 Kasım-5 Aralık 1922 tarihlerinde toplandı. Hindistan delegelerinden M. N. Roy, 19-22 Kasım 1922 günleri

22 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.377, s.432.

23 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.377, s.439.

24 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.377, s.532.

25 Erden Akbulut & Ersin Tosun, *Bilal Şen/Anılar, Notlar*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.85.

26 *The Communist International 1919-1943 Documents*, Vol.I, 1919-1922, ed. Jane Tabrisky Degras, Oxford University Press, London, 1956, s.370.

gerçekleştirilen “Doğu Sorunu” oturumunda yaptığı konuşmada şunları söyledi:

“Diğer taraftan, şu an sürmekte olan Türk mücadelesi örneği var. Şunun farkındasınız ki şu anda hareketin önderliğini elinde bulunduran feodal-askeri klik nedeniyle Türk halkının bu önemli zaferi kendi doğal sonuçlarına taşınmamıştır. Bir grup emperyaliste satışı daha avantajlı gören küçük bir feodal-askeri kliğin çıkarlarına hizmet etmesi için, Türk halkının tam bir zafer elde edebilmesi ve Türk milletinin tam siyasal ve ekonomik kurtuluşa kavuşması tartışmalı hale gelmiştir.”²⁷

Komintern’in 1922 yılında toplanan Dördüncü Kongresi’nde alınan “Türkiye’nin Komünistlerine ve Emekçi Kitlelerine” başlıklı kararda da şunlar söyleniyordu:

“Türkiye’deki yoldaşlar, baskı altındaki Doğu’nun tümüne ve tüm sömürge ülkelere, devrimci bir bağımsızlık hareketinin canlı bir örneğini sundunuz. Ancak son olaylar, burjuva milliyetçi hükümetin, sizin çok büyük fedakârlıklarınızla elde edilmiş olan bu zaferin meyvelerini gasp etmeye çalıştığını göstermektedir. Ankara’daki milliyetçi hükümet, Türk büyük burjuvazisine yarar sağlayacak bazı tavizler karşılığında emperyalistlerle bir anlaşma yapmaya hazırdır. (...) Türkiye’deki burjuva hükümeti size ve sizin temsilcilerinize karşı bu suçları işleme küstahlığını göstermektedir; bu suçlar, Rus proletaryasının önderliğini yaptığı tüm dünya proletaryasının yoğun öfkesine yol açmaktadır; Rus proletaryası tüm emperyalist ve kapitalist sınıfların Türkiye’nin emekçi halkını boğmak için birleştiği zor günlerde hiçbir maddi fedakârlıktan kaçınmamıştır.”²⁸

Stalin, 13 Mayıs 1927 tarihinde Sun Yat-sen Üniversitesi öğrencileriyle görüşüyordu. Bu görüşmede “Çin’de Kemalist bir devrim mümkün müdür?” sorusuna şöyle yanıt verdi:

“Bir Kemalist devrim yalnızca Türkiye, İran veya Afganistan gibi, hiç veya hemen hemen hiç sanayi proletaryasının bulunmadığı ve güçlü bir tarımsal köylü devriminin olmadığı ülkelerde mümkündür. Bir Kemalist devrim üst tabakanın devrimidir, yabancı emperyalistlere karşı mücadelede ortaya çıkan ve daha sonraki gelişmesi temelde köylülere ve işçilere karşı olan, bir tarım devrimi olasılığının kendisine karşı olan bir milli ticaret burjuvazisinin devrimidir.”²⁹

Komintern’in yayın organı *Kommunistische Internationale* dergisinin 1927 yılındaki bir yazısında şu değerlendirme yer alıyordu:

“Anadolu burjuvazisi, savaşla yıkıma uğratılmış geniş Türk köylü katmanlarının hoşnutsuzluğundan ve öfkesinden yararlandı ve silaha sarıldı. (...) Devrimin öncüsü ve milletin isteklerinin sözcüsü olarak Anadolu burjuvazisi ortaya çıktı. Devrimi zafere götüren Kemalist siyasal grup, Anadolu burjuvazisinin çıkarlarının bir belirimidir.”³⁰

Şefik Hüsnü, B. Ferdi imzasıyla Komintern yayın organında 1927 yılında yayımlanan “Türkiye Köylüsü ve Kemalist Devrim” yazısında şunları yazıyordu:

“Kemalist devrim her şeyden önce şehirlerin orta tabakalarından ve Anadolu’nun köylük bölgelerinden çıkmış genç bir burjuvazinin yönettiği ve yararlandığı bir köylü devrimidir. (...) Halk Partisi, Türkiye toplumunun diğer sınıflarını hâkimiyeti altına aldığından beri şehirlerde ve köylük alanlarda kâr hırsıyla dolup taşan genç burjuvazinin siyasi örgütü olma durumuna gitgide daha fazla gelmektedir”³¹

A. Şnurov, 1929 yılında Moskova’da yayımlanan *Türkiye Proletaryası* kitabında şunları yazıyordu:

27 *Toward the United Front, Proceedings of the Fourth Congress of the Communist International-1922*, ed. John Riddell, Brill, Leiden, 2012, s.691.

28 *The Communist International 1919-1943 Documents*, Vol. I, 1919-1922, ed. Jane Tabrisky Degras, Oxford University Press, London, 1956, s.380-381.

29 J. V. Stalin, *Works*, Volume 9 (December 1926-July 1927), Moskova, 1954, s.261.

30 *Komintern Belgelerinde Türkiye-2/Kemalist Cumhuriyet*, der. Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994, s.37.

31 *Komintern Belgelerinde Türkiye-5/Şefik Hüsnü, Yazı ve Konuşmalar*, der. Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1995, s.81, 87.

“Türkiye’de 1919-1922 seneleri arasında patlak veren milli burjuva devrimi, Birinci Dünya Savaşı’nda yenilen Türkiye’yi olduğu gibi yutmak isteyen İngiliz-Fransız emperyalizmine ve yardımcıları olan Yunan saldırganlarına karşı yönelmişti. (...) Devrimin önderi Mustafa Kemal Paşa’ya izafeten ‘Kemalist’ adı verilen bu *Türk milli devrimini, Türkiye’nin milli burjuvazisi, yani tüccar, toprak ağası ve o sırada Türkiye’de çok az sayıda bulunan sanayiciler yönetiyordu.* (...) Devrim, adını Türk burjuvazisinin önderi Mustafa Kemal Paşa’dan almaktadır.”³²

Şefik Hüsnü, Komintern yayın organının 7 Temmuz 1933 günlü sayısında yer alan “Kemalistlerin Yeni Baskı Dalgası” yazısında şunları yazıyordu: “*Toprak ağalarının ve burjuvazinin çıkarlarını temsil eden Kemalist hükümet,* bunun yanı sıra, emekçi halka karşı yönelen ve krizin bütün yükünü emekçilerin sırtına yıkmayı hedef alan bir dizi tedbir de almaktadır.”³³

Şefik Hüsnü, aynı yayın organının 6 Kasım 1933 tarihli sayısında da şu görüşü belirtiyordu: “1921 yılında Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında bir dostluk anlaşması imzalandı. Ne var ki, Kemalist rejim birkaç yıl içinde, Kemalist Halk Partisi tarafından temsil edilen *yerli büyük burjuvazi ve büyük toprak ağalarının* açık diktatörlüğü haline geldi.”³⁴

Mao, 1940 yılı Ocak ayında yayımlanan “Yeni Demokrasi Üzerine” başlıklı yazısında şöyle diyordu:

“*Burjuvazinin küçük Kemalist diktatörlüğü* Türkiye’de birinci emperyalist dünya savaşı sonrasında ortaya çıkmışsa da (...). Ancak Çin’in Kemal’i nerede? Ve Çin’in burjuva diktatörlüğü ve kapitalist toplumu nerede? Ayrıca Kemalist Türkiye bile sonunda kendisini İngiliz-Fransız emperyalizminin kollarına atmak zorunda kaldı ve giderek daha fazla bir yarı sömürge ve gerici emperyalist dünyanın parçası haline geldi.”³⁵

TKP’nin özeleştirisi

Arslan Kılıç arkadaş, TKP’nin 1937-1938 yıllarındaki özeleştirisinden söz ediyor ve Mehmet Perinçek’in *Bilim ve Ütopya Dergisi*’nin 2016 Kasım sayısında yayımladığı belgeleri önemli bir politika değişikliği olarak ele alıyor. Bu özeleştirisi, samimi bir iç hesaplaşma mı, yoksa Komintern’in 1935 yılındaki 7. Kongresi’nde benimsenen yeni politikalar doğrultusunda emir ve talimatla benimsenen bir tavır mı?

TKP’nin Komintern’e ve Sovyetler Birliği’ne bağlılığını ve bağımlılığını biliyoruz. Mete Tunçay, 1936 yılında Komintern’den gelen ve uygulanan talimatı şöyle anlatıyor:

“TKP, 1936’da bir seksiyonu olduğu Komintern’den ayrılmış, merkezsizleştirilmiş (separat kararı desantralizasyon adıyla da anılır) ve üyelerinin yasal olanaklar içinde etkinliklerini sürdürmeleri istenmiştir. (...) Eski TKP’lilerden biri, bana, 1936’da bir Komintern temsilcisinin parti MK üyelerine hitaben, konuşmasına şu sözlerle başladığını anlatmıştı: ‘Söylediklerimi işitince, beni Mustafa Kemal’in casusu sanacaksınız, ama değilim!’ Temsilcinin getirdiği direktif, Türk partisinin dağıtılması anlamına geliyordu. TC hükümetinin resmi dış politikası Sovyet yanlısı olduğu için, şimdi işçi hakları gibi konularda bu hükümeti zorlamanın sırası değildi. Komünistler demokrasiyi (yani Sovyet çıkarlarını) savunmak için legale çıkmalı, CHP gibi siyasal örgütlere girmeli, yasal basında yer almalıydılar. (...) Partinin bu konuda sonradan yaptığı ender açıklamalardan birinde şöyle denilmektedir: ‘(...) O zamanki İsmet İnönü hükümetinin, memleketin milli bağımsızlığına, sosyal gelişmesine hizmet eden, memleketin ve halkın yararına olan bütün icraatında aktif olarak desteklenmesine karar verdi. Partiyeye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli Komünist Gençlik teşkilatı kaldırılarak üyeleri legal işçi ve gençlik teşkilatlarına girmekle görevlendirildi.’”³⁶

32 A. Şurov, *Türkiye Proletaryası*, Yar Yayınları, İstanbul, 1973, s.5, 15.

33 Şefik Hüsnü, *Yazı ve Konuşmalar*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, s.159, 160.

34 Şefik Hüsnü, *Yazı ve Konuşmalar*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, s.161.

35 Mao Tse-Tung, *Selected Works*, Vol.2, PRC, 1965, s.355.

36 Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.13-14 ve 163-164.

Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi 1937 yılı Ocak ayında bir toplantı yaparak “gizli” kayıtlı “Türkiye Komünist Partisi’nin Çalışma ve Taktiği Üzerine Karar” aldı. Bu karar Komintern Sekreteryası tarafından 14 Şubat 1937 tarihinde kabul edildi. Kemalist Devrim konusunda TKP’nin geçmiş politikalarının hemen hemen tümüyle eleştirildiği bu kararın bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

“Saptamak zorundayız ki partinin ödevini yapabilmesi için gerekli koşullar yok, çünkü parti yığınlardan soyutlanmış durumda. Komünistlerin uğradıkları zararlara ve kişisel tüm özverilerine karşın, partinin, eylemlerinde ciddi başarılarla henüz övünememesi bu soyutlanmışlık durumuyla açıklanabilir. (...)

“Parti yönetiminin yanlışlarının baş nedeni, Kemalistlerin ülkede tek başına egemenliklerini kurdukları zamandan beri, partinin Kemalizme karşı sistemli olumsuz tutumudur. Parti yönetiminin bütün eylemlerindeki sekteleşmenin kökü de bundadır. Parti, Kemalistlerin İngiltere ve Fransa’yla bağladıkları sözleşmelerle ulusal çıkarlara zarar verdiklerini, Musul ve Osmanlı borçları gibi yaşamsal önemdeki sorunlarda boyun eğmelerini örnek göstererek iktidar partisinin artık ulusal bağımsızlığı etkin biçimde savunacak ve bundan sonra toplumsal ve siyasal reformlar yapacak durumda olmadığı sanıyordu. Buradan hareketle şu sonuca varılmıştı: Kemalist hareket, burjuva demokratik devriminin hiçbir sorununu çözmez, bu nedenle Kemalist diktatörlük alaşağı edilmeli ve doğrudan doğruya ‘işçi ve köylü demokratik diktatörlüğüyle değiştirilmelidir. Parti, Halk Partisi’nde çok sayıda ilerinin varlığını ve ileride bunların pekâlâ ilerici rol oynayabileceğini gözden kaçırmıştır. Oysa bu, Halk Partisi’ne karşı genel olarak savaş değil, ona baskı yapma taktik hattını telkin etmeliydi.

“Kemalistlerin rolünü böyle yanlış değerlendirme, parti yönetimini, demokratik gelişmeyi elbirliğiyle ilerletmek için Kemalist hareketteki ilerici unsurlarla anlaşma yapma olanağından yoksun bıraktı. Bu yanlış değerlendirme,

ülkenin demokratik gelişme çizgisi konusunda partinin doğru istemler ileri sürmesi, bu uğurda halk yığınlarının kazanılmasına ve bu istemlerin gerçekleştirilmesi için hükümetin sıkıştırılmasına da engel oluşturdu. (...)

“Halk yığınlarını harekete geçirip barışı güçlendirme işinde olduğu gibi, Türkiye ile SSCB arasındaki dostluk ve ittifak ilişkilerini güçlendirme işinde de partiye, yine onun Kemalist hükümetle ilgili doğru olmayan tutumu engel oldu. Parti yönetimi, aynı şekilde, bu konuda da Kemalist hükümetin politikasını yalnızca eleştiriyor ve yığınlara Türk hükümetinin bu ittifakla ilgili tutumunda dürüst olmadığını, onun kendini büyük ölçüde emperyalist devletlere bağlı hissettiğini göstermeye çalışıyordu.

“Parti yönetimi, Ulusal Devrim’in kazanımlarının ve devrimci geleneklerinin önemini yeterince anlamadı. Parti, yığınlara ulusal devrimin önemli yanlarını açıklayıp Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin en doğru savunucusu olarak hareket edeceği yerde, o, kendi davranışlarıyla yığınlardan soyutlandı ve böylece Kemalist Halk Partisi’nin ulusal bağımsızlığın ve ulusal onurun biricik savunucusu olarak görünme uğraşlarını kolaylaştırdı. (...)

“Parti yönetiminin yanlış tespiti, aynı şekilde komünistlerin Halk Partisi’ne ve onun etkisindeki yığın örgütlerine ilişkin tutumunda da kendini gösterdi. Halk Partisi’ndeki gerici yönelişleri eleştireceği, onlarla mücadele edeceği ve böylece onun sıralarındaki ilerici öğeleri destekleyeceği yerde, parti, Halk Partisi’nin bütün politikasını, hiçbir ayırım yapmaksızın toptan mahkûm etmeye ve Halk Partisi’nin gericilikle uzlaşmaya gittiğini, kapitalizme teslim olduğunu sürekli vurgulayarak, ona karşı topyekûn bir savaşa kalktı. Yığınlar bu hedefi anlayamadı; bu yöneliş Komünist Partisi’ni yığınlardan uzaklaştırdı ve Halk Partisi’nin yığınları etkilemedeki tekeli koruma uğraşlarını kolaylaştırdı. Böylece parti, Halk Partisi içindeki gerici unsurlara karşı, ondaki ilerici güçlerle birlikte mücadele etme olanağından kendini yoksun etmiş oldu.”³⁷

37 Erden Akbulut & Ersin Tosun, *Bilal Şen/Anılar, Notlar*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.109-113.

Diyelim ki bu özeleştirisi samimi. TKP niçin 1943 yılında bu politikayı bırakarak, eski politikasına döndü? TKP'nin politikası değişti, çünkü Sovyetler Birliği, Stalingrad ve Kursk zaferlerinden sonra, Sovyetler Birliği'nin Alman saldırısına dayanamayacağı düşünceyle bir ara Almanya'ya yanan Türkiye'ye yönelik politikasını değiştirdi. TKP'nin 1943 yılına kadar faaliyetleri durdurulmuşken, Reşat Fuat Baraner askerden kaçtı ve TKP merkez komitesini yeniden toplayarak çalışmalarına başladı:

“Reşat Fuat (Ağustos 1942), H. İ. Dinamo, Osman Paçalı gibi sabıkalı komünistler askere alındılar. 1942 yılının sonlarında üçü de askerden kaçtı. Reşat Fuat ve arkadaşları 1936 yılından beri kış uykusunda olan TKP'yi canlandırdı, illegal bültenler yayımlamaya başladı; 1943'te Merkez Komitesi (Seka) toplandı.”³⁸

Arslan Kılıç'ın ele almasında yarar bulunan konular

Teori'de yayımlanan yazıma Arslan Kılıç arkadaşın yönelttiği eleştiride, Kemalist Devrimi değerlendirebilmek için mutlaka ele alınması gereken bazı sorulara ve konulara rastlamadım veya önemsiz gibi kısaca değinildiğini gördüm. Kemalist Devrim tartışmasının sıklıkla kurtarılp derinleştirilebilmesi açısından, bu konuları ele almasında büyük yarar görüyorum. Arslan Kılıç, “bu tartışmanın ilerleyen aşamalarında geniş bir yazı içinde daha kapsamlı olarak açıklamayı tasarladığım bu görüşlere” diyor. Bu daha kapsamlı yazıda aşağıdaki konulardaki düşüncelerini de açıklaması veya derinleştirmesi, tartışmaya önemli katkılarda bulunacaktır.

Birinci konu, Kemalist Devrimin sınıfsal niteliği.

Millî Kurtuluş Savaşının kadroları burjuvalar mı, Frunze'nin ve Mustafa Kemal Paşa'nın belirttiği gibi, parasız pulsuz, malsız mülksüz insanlar mı? Ben ikinci görüşün geçerli olduğunu düşünüyorum. Arslan Kılıç ise, “millî burjuvazinin temsilcileri olmaları, Atatürk ve

arkadaşlarının yaptıkları işlerin devrimci değerini de azaltmaz” diyerek geleneksel çizgiyi sürdürüyor. Ancak niçin ve nasıl bu temsilciliği üstlendikleri konusunda hiçbir somut bilgi vermiyor.

Eğer önder kadroların burjuva olduğunu düşünüyorsanız, kim bunlar? Anadolu'da eşrafın ötesinde büyük şirketler var mı? İttihat ve Terakki'nin kurduğunu şirketlerin ve bankaların sermayedarları kimdi ve bu işletmeler 1919-1922 döneminde varlıklarını sürdürüyor muydu? Eşrafın önemli bir bölümü bile İngilizler, İtalyanlar ve Fransızlarla işbirliği yapma çabasıydı. 1919-1922 döneminde Osmanlı'da burjuvazinin etnik kökenleri ve siyasal çizgisi neydi? İstanbul burjuvazisi Yunan ordusunu mu, Millî Mücadeleyi mi destekledi?

Arslan Kılıç arkadaş, “Atatürk ve arkadaşları küçük burjuva sınıf kökenli sivil, asker aydınlardı” (s.32) diyor. Memurların büyük çoğunluğu, 12 Eylül öncesinde çok yaygın olan anlayışla “küçük burjuva” mı, Ethem Nejat'ın, Yusuf Akçura'nın ve daha başka kişilerin ileri sürdüğü gibi, işçi sınıfının parçası mı? Arslan Kılıç arkadaşla aramızdaki temel farklardan biri de bu konuda.

Küçük burjuva, üretim araçlarına sahip olan ve ancak kendisi de üretimde çalışan ve birkaç işçi çalıştırırsa bile basit yeniden üretimden genişletilmiş yeniden üretime geçemeyen kişilerdir. Kırsal bölgelerdeki küçük üreticiler de, kentlerdeki esnaf-sanatkâr da küçük burjuvadır. Birçok kereler yazdığım gibi, Marx ve Engels'e göre, yaşamını işgücünü satarak elde ettiği gelire sürdüren insanlar da işçi sınıfını oluşturur. Türkiye sosyalist hareketinde geçmişte yapılan hatalardan biri, bilimsel sosyalizmin sınıf analiz yönteminden ayrılarak, görünüşle ilgilenmek ve memurları “orta sınıf” veya “küçük burjuvazi” olarak nitelemektir. Hâlbuki Ethem Nejat, Yusuf Akçura gibi kişiler, 100 yıl önce bu konuda doğru analizler yapmışlardı.

Ethem Nejat, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin yayın organı olan *Kurtuluş Dergisi*'nin 20 Eylül 1919 tarihli 1. sayısının

38 Rasih Nuri İleri, *1944 TKP Davası*, Tüstav Yayınları, İstanbul, 2003, s.12.

da “Proletarya Kimlerdir?” yazısında şunları belirtiyordu:

“*Münevver proletarya: Muallim, muallime, mürebbiye, muid, mubassır, müderris, muharrar, mütebbi, şair, âlim, kimyager, mühendis, tabip, güzel sanatlar erbabı, ressam, senktraş, müsikişinas, mızıkacı, hattat, memur, hükûmet mensupları; bizde küçük zabıtlar, mütekait, mali müesseseler ve şirket ve ticarethane yazıcı ve muhasibi, seyyar memur, daktilograf.*” “yevmün cedid, rızkun cedid yaşamaya mecbur olan”³⁹

Yusuf Akçura da 100 yıl önce yazdığı yazılarda memurların toplumsal sınıfı konusunda benzer değerlendirmeler yapıyordu:

“Efendiler, izah ettiğimiz üzere sanattan, esnaflıktan, ticaretten, yerden yurttan mahrum kalan ahalemiz ne oluyor? Ne olacak, gündelikçi... Yani aldığı gündelikle, aylıkla geçinen memur, asker, işçi, amele, hademe, hamal, ırğat... Kısacası yeni gün, yeni rızık diye günü gününe kazanıp yaşayan, yeni tabirle *proleter*.” (30 Haziran 1921 günlü Sebilürreşat Mecmuası)

“İttihat ve Terakki işte bu *proleter askeri ve mülki memurları* teşkilatlandırarak, yani iktisadi vaziyetlerinden memnun olmayan memurların temsilcisi sıfatıyla işe başladı ve mevcut hükümete muhalif bir fırka halinde ortaya çıktı.” (9 Haziran 1920)

“Memleketin genel iktisadi buhranını bir tarafa bırakıp yalnız İstanbul’unkine bakışımızı odaklarsak her şeyden evvel gözümüze çarpacak memurlar sınıfının halidir. *Devlet memurları, daha açık bir tabirle devlet amalesi* çok sıkıntılı bir vaziyete düşmüşlerdir: Bir kısmı açıkta kalmış, bir kısmı emekliye sevk edilmiş, bir kısmı azledilmiş, bir kısmı faal değil. Faal olanlardan bazılarının maaşı geçimlerine yetmiyor.” (Haziran 1923)⁴⁰

Kemalist Devrimin niteliği ve millî burjuvazi

Kemalist Devrim döneminde Türkiye’de bir millî burjuvazi yaratılmaya mı çalışıldı, devlet-

çilik ve halkçılık mı uygulandı? Devletçiliğin amacı burjuvaziye destek miydi, bağımsızlığın pekiştirilmesi mi?

Arslan Kılıç, benim görüşlerimin Adam Smith, David Ricardo ve Karl Marx’tan beri iktisat biliminin, toplumbilimin ve ekonomi politiğin toplumsal sınıflara ilişkin saptamalarıyla ve bilimsel sosyalizmin sınıflar ve sınıf mücadelelerine ilişkin tezleriyle çeliştiğini ileri sürüyor ve şöyle diyor: “Pratik bakımdan ise, Kemalist Devrimin, geliştikçe çağdaş bir kapitalist toplum yaratmış olması gerçeğiyle çelişiyor.” (s.31) Ayrıca, burjuvazinin çağımızda da devrimci olabildiğini söylüyor.

Adam Smith’in 1776’da yayımlanan *Milletlerin Zenginliği* kitabını ve David Ricardo’nun 1817’de yayımlanan *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri* kitabını okumuş 47 yıllık bir iktisatçı olarak, bu görüşlerimin onlarla ve iktisat bilimiyle nasıl çeliştiğini ve bu konunun Smith ve Ricardo ile ilişkisini anlayabilmiş değilim. Tarihsel süreç, son analizde, sınıflar mücadelesiyle gelişir. Ancak her olayı sınıf mücadelesiyle açıklamaya çalışmak, insanların yalnızca sınıf kimliğinin olduğunu ve yalnızca sınıf kimlikleriyle hareket ettiğini sanmak kadar yanlıştır. İnsan kişiliğinde etnik köken, inanç, siyasi görüş, tutulan futbol takımı, vb. birçok kimlik vardır. Sınıf kimliği genellikle geç kazanılan ve bazen kazanıldıktan sonra yeniden geri plana itilebilen bir kimliktir. Bilimsel sosyalizm, tarihsel süreçlerin karmaşıklığını kavramamıza yardımcı oluyor. Eğer “ben kargadan başka kuş tanımam” anlayışıyla hareket edilirse, gerçeklikten kopulur.

Nitekim Arslan Kılıç, Kemalist Devrim’in burjuva niteliğini kanıtlamak için şunları söylüyor: “Pratik bakımdan ise, Kemalist Devrimin, geliştikçe çağdaş bir kapitalist toplum yaratmış olması gerçeğiyle çelişiyor.”

Kemalist Devrim’in 1945’e kadar devam ettiğini kabul ediyoruz. Türkiye’de “çağdaş bir kapitalist toplum” 1945 sonrasında yaratılmaya çalışıldı. Devlet sosyalizmi olarak ifade edilen devletçiliğin, devlet kapitalizmine dönüştürül-

39 *Kurtuluş*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1975, s.81.

40 Yusuf Akçura, *Türk Devriminin Programı*, Kaynak Yayınları, İst., 2017, s.51, 105 ve 159.

mesi ve sermayedar sınıfın çıkarları da dikkate alınarak kullanılması bu tarihten sonradır. Yoksa Atatürk döneminde böyle bir durum söz konusu değildir.

Arslan Kılıç benim görüşlerimi şöyle özetliyor: “Yıldırım Koç, Kemalist Devrimin, burjuva karakterli de, emekçi sınıf karakterli de olmayan ‘devlet sosyalizmi’ diye tanımlanacak bir devrim olduğunu yazıyor ve söylüyor.” (s.30-31)

Ben böyle söylemiyorum. Ben, Kemalist Devrimin bir millî demokratik devrim olduğunu söylüyorum. Millî demokratik devrimler de iki türlü olabilir. Bir tür, kapitalizmin gelişmesini amaçlayabilir. İkincisi de, belki ilk kez Kemalist Devrimde gördüğümüz biçimiyle, o ülkeye özgü bir sosyalizmi amaçlayabilir. Ben Kemalist Devrimin, devletçilik ve halkçılık politikalarıyla, Türkiye’ye özgü bir sosyalizmi amaçladığını düşünüyorum, söylüyorum ve yazıyorum. Uygulanan devletçilik de 19. yüzyılda Almanların ve ardından İttihatçıların savunduğu devletçilik değil; Sovyet Devriminden de yararlanan ve planlı ekonomiyle bütünleştirilen bir devletçilik. Mustafa Kemal Paşa’nın açıklamalarında ve özellikle *Hâkimiyeti Milliye Gazetesi*’nin başyazılarında sürekli vurgulanan “Türkiye’ye özgü komünizm” düşüncesinin samimi olduğunu, Atatürk döneminin ifade edilen politikaları ve uygulamalarının da bu doğrultuda olduğunu düşünüyorum. Atatürk bu konudaki görüşlerini daha 4 Ocak 1922 tarihinde şöyle belirtiyordu: “Memleketimizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra, niyetimiz, kamu yararı taşıyan büyük işletmeleri olabildiğince devlet eliyle yönetmek ve böylece, bir büyük kapitalistler sınıfının gelecekte memleketi hâkim olmasının önüne geçmektir.”⁴¹ Lenin’in, dünyada sosyalist bir ülkenin varlığı koşullarında kapitalizmin tam olarak gelişmediği ülkelerde kapitalist olmayan yoldan bir süreç içinde sosyalizme geçilebileceğine ilişkin tezlerinin Türkiye için de düşünüldüğü kanısındayım.

Sosyalizm, en genel tanımla, üretim araçlarının toplumsal mülkiyette olduğu ve halk iktidarının uygulandığı bir düzendir. Sosyalizm

ille de Sovyet Rusya’daki gibi olmak zorunda değildir. Mustafa Kemal Paşa’nın açıklamalarının ve *Hâkimiyeti Milliye Gazetesi*’nin başyazılarının çeşitli kereler belirttiği gibi, bu amaca gidişte Sovyet deneyimi önemlidir; ancak her ülke kendi yolundan gider. Kemalist Devrim de, planlı devletçilik ve halkçılık politikalarıyla, sosyalizm doğrultusunda bir çabaydı. Bu çaba, arasız devrimlerle, insanın insanı sömürmediği bir dünyayı amaçlıyordu. Kaynak Yayınları tarafından basılan *Kemalist Devrim’in Niteliği* kitabımda Türkiye’deki devletçilik uygulamalarını ve Kemalist Devrim’in işçi sınıfına yönelik koruyucu politikalarını ayrıntılı olarak ele aldım.

TKP ve Sovyetler Birliği’ne bağımlılık

Kemalist Devrim döneminde Türkiye Komünist Partisi’nin bağımsız bir güç olmadığı herkes tarafından biliniyor. TKP, Komintern’e bağlıydı. Komintern de, özellikle dünya devrimi umutlarının sona erdiği 1921’den itibaren, Sovyetler’in dış politikasının bir aracı haline dönüştü. Kurtuluş Savaşı sırasında kurulan Hafi Türkiye Komünist Fırkası ve Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’nın kurucuları arasında Şerif Manatov ve Ziyetullah Nevşirvanov gibi Sovyet vatandaşları bile var. TKP açısından Türkiye’nin bağımsızlığı değil, Sovyetler Birliği’nin yaşatılması öncelikli görev ve amaçtı.

Arslan Kılıç arkadaşa iki sorum şu: TKP’nin bu bağımlılığını onaylıyor musunuz? Böyle bir örgüte, bağımsızlığı her şeyin üstünde tutan Mustafa Kemal Paşa’nın saygı göstermesini ve onunla işbirliği yapmasını mümkün görüyor musunuz?

Aşağıda ele alındığı gibi, TKP, Sovyetler Birliği tarafından askerî casusluk işinde bile kullanıldı. TKP’nin kuruluş sürecinde önder kadrolarından olan Süleyman Nuri’nin askerî casusluk yaparken yakalandığını biliyoruz. 1937 Nisan – 1938 Ekim döneminde donanmaya ilişkin askerî casusluk yapılmasını kabullenen bir TKP’nin Kemalist Devrim konusunda 1937 yılındaki özeleştirisi ciddiye alınabilir mi? Mustafa Kemal Paşa’nın ve arkadaşları-

41 *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, C.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, s.211.

nın, böyle bir özeleştirisi sonrasında, bir taraftan yabancı bir devlet adına askerî casusluk yapan bir örgütü muhatap kabul edebileceği düşünülebilir mi?

Arslan Kılıç arkadaşa diğer bir sorum da şu: Eski yöneticilerinden biri casusluktan cezasında olan TKP'nin 1937-1938 yıllarındaki "özeleştirisi"nin "Vatan Partisi'nin bugün ulaştığı olgunluk düzeyinde" olduğu kanısında mısınız?

Askerî casusluktan yakalanan TKP yöneticisi

Bir parti için en büyük ve ağır suçlama, başka bir ülkenin istihbarat örgütleri tarafından kullanılmasıdır. TKP'ye de bu tür suçlamalar getirilmişti. Ancak güvenilir kaynaklarda böyle bir iddia yer almıyordu. Son yıllarda somut bazı bilgiler açıklandı.

TKP'nin önemli kadrolarından Bilal Şen'in 2019 yılında genişletilmiş ikinci baskısı yapılan ve güvenilir bir kaynak olan *Bilal Şen, Anılar-Notlar* kitabında bu anlama gelen iki bölüm var. Bilal Şen'in anlattığına göre, Sovyetler Birliği bazı bilgileri derlemede TKP üyelerini kullanmış. Bilal Şen'in bu konudaki anlatımları aşağıda veriliyor:

"Yıllar sonra Moskova'da bu olayı bana Boz Mehmet anlattı. Boz Mehmet, Sovyet Elçiliği'nden bir elemanın Ankara'dan İstanbul'a geldiğini, kendisini bulduğunu, Boz Mehmet'ten eleman istediğini, Boz Mehmet'in de Hasan Basri'yi görevlendirdiğini anlattı bana. Daha sonra Boz Mehmet Moskova'ya gittiğinde Mustafayef vasıtasıyla bu Sovyet Elçiliği'nde o yıllarda çalışmış ve bu işte görev almış insanları bulmak için yardım istemiş. Mustafayef de iki adamın adresini vermiş. Boz Mehmet onları bulmak için adreslerine gitmiş, ama bu adamlar Boz Mehmet'le konuşmaya yanaşmamışlar." (...) "Savaşın ilk başladığı yıllarda Sovyetler Birliği'nin bizim partiden

bu tür şeyler istemesi belki anlayışla karşılanabilirdi. Ama savaş galibiyetle sonuçlanırken Sovyetler'in böyle istekte bulunması, bunun yol ve yönteminin böyle olması gerçekten de anlaşılır gibi değil. Gerçi bütün yaşamım boyunca parti ile istihbarat ilişkilerinin iç içe geçmesi beni hep rahatsız etmiştir. Böyle şeylerin Komünist Partisi çalışmalarıyla hiç ilişkisinin olmaması lazımdır."⁴²

Bu ifadeler, TKP ile Sovyetler Birliği istihbarat örgütleri arasında bazı ilişkilerin olmuş olduğunu göstermektedir. Kemalist Türkiye'nin TKP'ye karşı tavrının ve tepkisinin anlaşılabilmesi için belki bu konunun daha da ayrıntılandırılmasında yarar var. Ancak, devletin o yıllarda, örgüte sızdırılmış görevliler aracılığıyla TKP belge ve bilgilerine erişim imkânı düşünüldüğünde TKP'ye karşı olumsuz tavrın nedenlerinden biri olarak bu ilişki görülebilir.⁴³

TKP'nin ilk dönem yöneticilerinden Süleyman Nuri'nin Sovyetler Birliği adına Türkiye'de casusluk yaptığına ilişkin bir bilgi de, Süleyman Nuri'nin anılarında yer almaktadır. Erden Akbulut'un anlattığına göre, TKP'nin önemli kadrolarından Bilal Şen, Süleyman Nuri'nin damadıdır. Erden Akbulut, Süleyman Nuri'nin 10 Haziran 1963 tarihinde tamamlanmış olan anılarının asıllarını Bilal Şen'in Sofya'daki evinden alır ve yayıma hazırlar. Süleyman Nuri'nin kızı Svetlana Nuri-Şen, kitabın yayımlanmasından memnun olurken, damadı Bilal Şen, kitapta yer alan aşağıdaki alıntı nedeniyle rahatsız olur:

"Yekûnu aşağı yukarı 22 sene sınır dışında kaldığım bu müddette bir buçuk senesi bana yükletilen vazifeyi başarmakla geçmiş ve başarılmış, 12 senesi cezaevlerinde, yedi senesi sürgünlerde ve bir senesi de Sovyetler Birliği'ne gelebilmek için uğraşmakla geçerek 8 Şubat 1958'de Sovyetler Birliği'ndeki eşim ve kızımdan ibaret olan aileme Moskova'da kavuştum."⁴⁴

42 Erden Akbulut & Ersin Tosun, *Bilal Şen/Anılar, Notlar*, Genişletilmiş İkinci Basım, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.48, 50.

43 Sovyetler Birliği'nin 1930'larda Türkiye'deki casusluk faaliyetine ve TKP'ye ilişkin polis ifadeleri ve fezlekeleri için bkz. Ali Birinci, "Bolşevik Süleyman'ın Serencamına Zeyl", *Mete Tunçay'a Armağan*, der. Mehmet Ö. Alkan-Tanıl Bora-Mural Koral-türk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.391-452.

44 Süleyman Nuri, *Çanak kale Siperlerinden TKP Yönetimine Uyanan Esirler*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2002, s. 431

Süleyman Nuri, 24 Nisan 1937 ile 23 Ekim 1938 tarihleri arasında Sovyet istihbaratının görevlisi olarak Türkiye’de 1,5 yıl faaliyet gösterdikten sonra yakalanmış ve 20 yıla yakın hapislik ve sürgünlük yaşamıştı. Bu konuda Erden Akbulut’un değerlendirmesi şöyledir: “Yani Bilal Şen, Süleyman Nuri’nin Sovyetler Birliği adına askeri istihbarat toplamak, yani casusluk yapmak üzere Türkiye’ye geldiğini ikrar etmesinin yayınlanmasını istememişti.”⁴⁵

Arslan Kılıç arkadaşın bu tür davranışlara kesinlikle karşı olduğunu biliyorum. Dileğim, TKP’nin özeleştirisini değerlendirirken aynı yıllardaki askerî casusluk olayını da dikkate almasıdır.

TKP’nin Sovyetler Birliği’nden aldığı paralar

Türkiye’de günümüzde ABD ve Avrupa Birliği’nden para alanlara çok kötü gözle bakıyoruz. Vatan Partisi ve mirasını devraldığı siyasi örgütlerin hiçbir zaman yabancı güçlerden para almadığını Genel Başkan Dr. Doğu Perinçek açıkladı. TKP ise, kuruluşundan itibaren, Sovyetler tarafından finanse edildi. Bu parasal bağımlılığın belgeleri yayımlandı. Bir dönem, Sovyetler’e bütçe gönderiyorlar, dolar alıyorlar. Arslan Kılıç arkadaşın, Kemalist Devrim boyunca süren bu tavrı benimsemediğini biliyorum. Öğrenmek istediğim, bu maddi bağımlılık ilişkisini kararlı bir biçimde sürdüren TKP yöneticilerine ilişkin tavrı.

Kemalist Devrimin TKP’ye kuşkuyla yaklaşmasının nedenlerinden biri, TKP’nin çalışmalarında yurtdışından gelen kaynakları kullanmasıydı. TKP’nin çok eski kadrolarından ve bir dönem yöneticilerinden Bilal Şen, Anılarında şunları yazıyordu: “Aklı başında olan, samimi, namuslu, kendi kaptislerine esir olmayan her Türk komünisti, Sovyetler’in kardeş yardımı olmadan savaşta başarı kazanamayacağını bilir. SBKP yardımının yüce önemini

anlar. Onun maddi ve manevi fikri yardımını candan ister.”⁴⁶

Mustafa Kemal Paşa, Türk komünistlerinin Sovyet Rusya’dan yardım aldıklarını Mustafa Suphi’nin temsilcisi olarak Ankara’ya gelen Süleyman Sami’den 1920 yılı Ağustos ayı ortalarında doğrudan öğrendi. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa “Sizin parti kime bağlıdır ve parayı nereden alıyor?” sorusunu soruyor. Süleyman Sami’nin yanıtı şöyledir: “Partimiz, Üçüncü Enternasyonal’e bağlıdır ve parayı da oradan almaktadır.” Mustafa Kemal Paşa’nın “Ruslar bize yardım eder mi?” sorusuna da şöyle yanıt veriyor:

“Rusya Cumhuriyeti, ortak düşmanımız olan emperyalistlerin çökertilmesi ve ezilen hakların kurtarılması için yardım etmeyi kararlaştırmıştır. Fakat Anadolu hükümetinin, komünizme çok uzak ve yabancı oluşu, Rusya’da Türkiye’yle ilgili kuşkular doğmasına yol açabilir. Kesin ve geniş bir destek alabilmek için Türkiye, kapılarını komünist görüşlere açmalıdır.”⁴⁷

Sovyetler’den alınan maddi yardım birkaç biçimde gerçekleştirildi.

Bir yöntem, Komünist Enternasyonal’in TKP’ye düzenli olarak verdiği paraydı. İkinci yöntem, Uluslararası Kızıl Yardım (MOPR) örgütü aracılığıyla yapılan yardımlardı. Üçüncü yöntem, TKP yöneticilerinin bazılarının Sovyetler Birliği’ne ait olup Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerde çalışmalarıydı. Dördüncü yöntem ise, gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda somut bilgi olmayan Profintern (Komintern’e bağlı Sendikalar Kızıl Enternasyonal) yardımlarıdır.

Uluslararası Kızıl Yardım (MOPR) örgütü Komünist Enternasyonal’in 1922 yılında toplanan 4. Kongresi’nde 30 Kasım 1922 tarihinde yapılan görüşmede kabul edilen kararla kuruldu. Bu örgütün amacı “kapitalizmin hapse atılmış kurbanlarına maddi ve manevi yardım” sağlamaktı.⁴⁸

45 Akbulut, Erden, “Süleyman Nuri’nin Şahsi Dosyası,” Alkan, M.Ö.-Bora, Tanıl-Koraltürk, *Murat, Mete Tunçay’a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.371-372

46 Erden Akbulut & Ersin Tosun, *Bilal Şen, Anılar, Notlar*, genişletilmiş ikinci basım, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.184.

47 *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, c.9, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002, s.272-273.

48 *Toward the United Front, Proceedings of the Fourth Congress of the Communist International-1922*, ed. John Riddell, Brill, Leiden, 2012, s.959-961.

TKP'den Profintern'e gönderilen Aralık 1924 tarihli yazıda Profintern'den toplam 2130 dolar tutarında "düzenli sübvansiyon" talep ediliyordu (Bu tarihlerde New York borsasında 31,1 gram altının fiyatı 20,67 dolardı):

"Yaklaşık altı aydır, Türkiye işçi hareketi yeni bir atılım içinde. (...) Ne yazık ki TKP'nin sendikal komisyonu Profintern'den hemen hemen hiçbir destek almadığından, bu hareketlere çok etkili biçimde yardımcı olma ve mümkün olan yararların hepsini sağlama durumunda değil. (...) Birinci olarak Teali'ye [Amele Teali Cemiyeti-Y. K.] düzenli maddi yardım vermemiz gerekiyor. Sonra ücretli en az iki sendikal teşkilatçıya sahip olmamız ve bunların mahalli teşkilatlara tavsiyede bulunmak ve hatalarını yerinde düzeltmek üzere seyahat etmelerini sağlamamız gerekiyor. Üçüncü olarak, teşkilatların faaliyetini teşvik etmek ve emekçi yığınların bilincini uyandırmak için haftalık veya on beş günlük bir işçi gazetesi kurmamız gerekiyor. Bu konuda Profintern'den talep ettiğimiz sübvansiyonla ilgili bir bütçe hazırladık. Sonuçları, partimizin sendikal çalışmalarına halihazırda sağladığı yardımı hesaba katarak çıkarttık. Profintern'den talebimiz yıllık 2.000 doları biraz aşıyor."⁴⁹

Şefik Hüsnü'nün 4 Temmuz 1925 ve 15 Temmuz 1925 tarihlerinde TKP Merkez Komite Sekreteri Vedat Nedim Tör'e gönderdiği talimat şöyleydi:

"Halihazırda partinin en ivedi görevleri, taşranın merkezle bağlarını pekiştirdikten sonra, yazılı propaganda faaliyetini gecikmeksizin yeniden başlatmak ve parti basınını canlandırmak; bu alanda tanınmamış yoldaşların ustaca sızması yoluyla sendikalarla bağlarımızı yeniden kurmak; gençlik kadrolarını yeniden oluşturmak; ve nihayet Aydınlik kütüphanesini yeniden açmaktır. Bu görevlerin hepsinin yerine getirilmesi için KEYK [Komünist Enternas-

yonel Yürütme Komitesi- Y. K.] partinin emrine aylık 1.100 lira veriyor: Bunun 450'si 6 profesyonel militanı partinin hizmetine koymak, 200'ü broşürler için, 250'si gazete için, 100'ü ev ve büro kiralamak için ve 100'ü kütüphane için kullanılacak. Hapishanedeki yoldaşlarımız için MOPR'dan aylık 150 dolarlık bir yardım sağladık."⁵⁰

Şefik Hüsnü, 15 Ağustos 1925 tarihinde Komintern "Doğu Seksiyonu Yönetimine" yazdığı mektupta şunu söylemektedir: "MOPR yardımının ve partinin düzenli sübvansiyonunun gönderilmesini takip etmek gereklidir."⁵¹

TKP'nin ve TKP üyelerinin yurtdışından maddi destek almaları konusu 1927 tevkifatı sırasında kamuoyuna yansdı. 22 Ocak 1928 tarihli *Akşam* gazetesinde TKP Merkez Komite Sekreteri Vedat Nedim Tör'ün şu ifadesi yer almaktadır:

"Yine kendi itirafatından tahakkuk ediyor ki Vedat Nedim Bey, kâtibi umumiliği işgal eylediği müddet zarfında 'Moper' ismindeki Beynelmilel İnkılap Mübarizlerine yardım müessesesinden her ay iki bin lirayı müteceviz [aşan] bir meblağ almakta ve bu meblağı o zaman mahpus bulunan arkadaşlarına, bunların ailelerine ve komünistlerden işsiz kalanlara dağıtmaktaymış."⁵²

Vedat Nedim Tör'ün mahkemedeki ifadesinde de bu yardım anlatılıyordu:

"Mevkuf arkadaşlara Moskova'dan, kızıl yardım teşkilatı tarafından gönderilen paraları taksimle dağıttık; Moskova ve harici büromuz bizden daha fazla faaliyet ve tahrikat istediler; gazetelere aksedecek faaliyetler göremeyince de Üçüncü Enternasyonal Merkez-i Umumi-sinden muntazaman gönderilen 1.000 dolarlık tahsisat kesildi."⁵³

TKP yöneticilerinin bazıları Türkiye'deki Sovyet şirketlerinde çalışıyordu:

49 Erden Akbulut & Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan, Aydınlik Çevresi, Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926*, c.2, 1924-Mart 1925, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2013, s.172-173.

50 Erden Akbulut & Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan, Aydınlik Çevresi, Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926*, c.3, Mart 1925-Mayıs 1926, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2013, s.49-50.

51 Erden Akbulut & Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan, Aydınlik Çevresi, Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926*, c.3, *Mart 1925-Mayıs 1926*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2013, s.57.

52 *1928 TKP Davası*, der. Emel Seyhan Atasoy, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2008, s.130. TKP'nin aldığı MOPR yardımları için ayrıca bkz. 1926-1927 TKP MK Tutanakları, Büyük Kırılma, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2007, s. 58-59; 121-123; 187; 209; 299; 338; 353; 357, 391. Profintern'den yardım konusunda bkz. s.294-295.

“Komünist Partisi’nin para desteği yapmak için kullandığı kaynaklar birtakım Rus teşekkülleri idi. Mesela Merkez Komite üyelerinin mühim bir kısmı bu teşekküllerde çalışmaktalardı: Hamdi Şamilof, Rus Harici Ticaret Bankası’nda; Hüsnü Said Sovyet Vapur Acentesi’nde; Vedat Nedim (Tör) Askot Şirketi’nde; Şevket Süreyya (Aydemir) Neft-Sendikat’ta memurdular.”⁵⁴

Vatanımız bu ülke

Türkiye, Arslan Kılıç’ın da, benim de vatanım. Partimizin adı da Vatan Partisi. Arslan Kılıç arkadaş bu ülkenin cezaevlerinde uzun yıllar geçirdi. Ben de yattım. Ancak ikimizin de aklından, başka bir ülkenin bizi kendi elindeki Türk mahkûmlarla değiştirilmesini istemek geçmedi. Böyle bir talebi ikimiz de zül sayarız. Ayrıca ikimiz de işler kötüye gittiğinde başka bir ülkeye sığınmadık.

Ancak 1923 yılında Türkiye’de tutuklu bazı komünistler Komintern’e (Komünist Enternasyonal) ve Profintern’e (Sendikalar Kızıl Enternasyonalı) 19 Nisan 1923 tarihinde yaptıkları başvuruda Sovyetler Birliği’ndeki Türk mahkûmlarla değiş tokuş edilmelerini talep ediyordu.

Başvuruyu yapanlar, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi ve teşkilatçısı, Kilikya Birleşik Kızıl Sendikalar Sekreteri Affan Hikmet; Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi eski üyesi ve teşkilatçısı, Rusya Komünist Partisi üyesi Z. Nevşirvanov; Türkiye Komünist Partisi eski üyesi ve teşkilatçısı, Rusya Komünist Partisi üyesi Oruç Ali Bağirov’du. Başvuruda şöyle deniyordu: “Biz KYK’e, Profintern Yürütme Kurulu’na ve RKP MK’ne başvurarak, Ankara davasında yargılananlar ile gıyaplarında yargılananlar olmak üzere toplam 12 komünist yoldaşımızın, SSCB topraklarında bulunan tutuklu ve mahkûm Türklerele değiş tokuş edilmesini rica ediyoruz.”⁵⁵

Eski TKP’yi değerlendirirken, birçok men-subunun “vatan” olarak nereyi kabul ettikleri sorusunun da tartışılması gerektiğini düşünüyorum.

TKP ve bölücülük

Arslan Kılıç da, ben de, Partimiz de Türkiye’nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü savunuyoruz; bölücülüğe karşıyız. Ancak Kemalist Devrimin hayata geçirildiği dönemde TKP bu anlayışı savunmuyordu. Sanırım Arslan Kılıç arkadaş da TKP’nin bu tavrını eleştirecektir.

10-16 Eylül 1920 günleri Bakü’de toplanan Türkiye Komünist Teşkilatları Birinci Kongresi’nde kabul edilen Türkiye Komünist Fırkası Programı’nda bölücülük kabul ediliyordu:

“7- TKF muhtelif milletlere mensup inkılapçı amele ve rençper sınıfları arasındaki eski düşmanlıkları kaldırmak için aşağıdaki en kat’i çarelere girişir: (elif) [Maddeleme Osmanlıca alfabeğe göre yapılmış-YN] Dil ve hars nokta-i nazarından her milletin tam hürriyetini temin ve bu itibarla bir veya diğer millete mahsus olan her türlü imtiyazları ilga eder. (be) TKF hükümet teşkilatında muhtelif milletlere mensup amele, rençper şûralar cumhuriyeti teşkilini kabul ve ‘hür milletlerin hür ittifadı’ esasında olmak üzere federasyon usulünü tercih eder. (pe) Fırka amele ve rençper sınıfları da tamamen ayrı ve müstakil yaşamak cereyanlarına kapılmış olan milletlerin arasında kanlı nizalar çıkmasına yer vermemek için bu gibi meselelerin ‘plebisit’ usulüyle: Umumi reye müracaatla halline delalet eder.”

TKP’nin 1926 programının ana hatları 1925 yılındaki kongresinde belirlendi. “Ertesi sene zarfında merkez komitesinin harici bürosu bu layihayı tadil ederek mazbut bir program şekline sokmuş; bu proje, 1926 fırka konferansı tarafından tadil ve kabul edildikten sonra Komintern’in tasvibine mazhar olmuştu.” TKP’nin parçasını oluşturduğu Komintern’in onayladığı programda Türkiye Cumhuriyeti devletinin bütünlüğünü ortadan kaldırmak anlamına gelebilecek şu bölümler yer alıyordu (metin aynen aktarılmaktadır):

“(11) TKP milli ekalliyetlerin, Türkiye’den ayrılmak hakkı da dahil olmak üzere, mukadderatlarını bizzat tayin etmek haklarını bilakaydüşart tanıır. Halk Fırkası’nın Müslüman

53 Fethi Tevetoğlu, *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1967, s.399.

54 Fethi Tevetoğlu, *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1967, s.400.

55 Akbulut, Erden-Tunçay, Mete, *Türkiye Halk İştirakiyün Fırkası, 1920-1923*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007 s.445.

ekalliyetleri zorla Türkleştirmek ve Hıristiyan ve Musevi ekalliyetleri de ezme siyasetine her vasıtayla muhalefet eder.” TKP (azınlıklar) “onlar için hukukta tam bir müsavat, lisanlarını kullanmak ve tedvin ve tedris etmek hususunda tam bir serbesti (...) talep eder.

“(55) “A. K. H. (Amele ve Köylü Hükümeti) kesif halk kütleleri halinde yaşayan milli ekalliyetlere (Kürtler, Lazlar) mukadderatlarını serbestçe tayin etmek ve arzu ederlerse devletten ayrılmak hakkını bahşeder. (...) Aynı zamanda bir Sovyet cumhuriyeti şeklinde teşekkül eden Türkiye amele ve köylü hükümeti, emperyalizme ve derebeylerine karşı elbirliğiyle mücadele için, mazlum milli ekalliyetlerin emekçi kütleleri ile Sovyet cumhuriyetleri federasyonu şeklinde bir ittifak akdine matuf bir siyaset takip eder.”⁵⁶

Şefik Hüsnü, B. Ferdi imzasıyla Komintern’in yayın organında 1926 yılında yayımlanan yazısında, Türkiye’ye şu öneride bulunuyordu: “Kürdistan’ın geniş halk kitlelerine, İngilizlerin baskısından ve kendilerini ezen feodaller ve dincilerden kurtulur kurtulmaz kendi hükümet biçimlerini kendilerinin belirleme hakkının tanınacağına resmen açıklanması.”⁵⁷

1930 yılında Ağrı isyanı çıktı. TKP’nin merkez komitesi yayın organı olan İnkılâp Yolu dergisinin Temmuz-Ağustos 1930 sayısında Ağrı isyanı incelendi. TKP isyana değil, isyanın “derebeyleri ve serseri çete reislerinin rehberliğinde” olmasına karşı çıkıyordu. TKP’nin 31 Temmuz 1930 tarihli açıklamasının bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

“Burjuva gazetelerinin eşkiyadan, çapulcu çetelerinin tenkilinden bol bol bahsetmelerine rağmen, tam manasıyla hoşnutsuz bir halkın hükümet siyasetine karşı kütleli bir kıyama karşısında bulunuyoruz. (...) Siyasi mahiyetine gelince, Kürt isyanı, başına geçip ona istikamet

verenlerin şiarları, niyetleri ve intisapları itibarıyla, emperyalizme alet olan, halkın ve inkılâbın menafine mugayir [menfaatlerine aykırı], koyu mürteci geri bir harekettir. (...) Halkın niçin ayaklandığını araştırmak bu manada kendiliğinden meydana çıkar. Onun dertleri ve duyguları malum. O neticesi milli ekalliyetleri diledikleri gibi yaşamak haklarından mahrum etmek, iktisadi ve mali tedbirlerle yoksul kütleleri mahv u perişan etmek olan, ancak zenginleşen tabakaların menafine uygun, ‘halk aleyhtarı’ müstebit bir siyaset sistemine nihayet vermekten gayri sefalet ve ıstıraptan yakayı sıyırmanın çaresini göremiyor. Bu bakıma göre isyan masum köylülüğün bir kurtuluş mücadelesidir. Bu mücadelede mürtecilerin peşinden gitmekle köylülük feci bir surette yanılıyor. Bizzat kendi maksatlarına göre hareket etmiş oluyor. Fakat onu mazur görmek lazımdır. Bugüne kadar hangi samimi inkılapçı fırka çıktı, ona hakikati anlattı da o dinlemedi? Bu sahada Türkiye Komünist Fırkası da vazifesini yapmak fırsatını henüz ele geçirmiş değildir. Biz eminiz ki yoksul köylülük, önünde başka bir kurtarıcı teşkilat görmediği için, derebeylerinin ve serseri çete reislerinin rehberliğini kabul ediyor. Saf inkılap gayelerimizle biz kendimizi onlara tanıttığımız gün derhal komünist teşkilatları etrafında toplanacakları ve memleket mikyasındaki büyük amele ve köylü hareketlerine iştirak suretiyle hem kendi mahalli menfaatlerine hem de amele ve köylü inkılâbının umumi ve yüksek menfaatlerine çok müessir hizmetler ifa edecekleri muhakkaktır.”⁵⁸

Arslan Kılıç arkadaşla yapılan tartışmanın, Türkiye sosyalist/komünist hareket tarihi ve Kemalist Devrim konularına daha da açıklık kazandırarak, Partimizin önündeki tarihi görevi yerine getirmesine katkılarda bulunacağına inanıyorum.

56 TKP programlarının tam metinleri için bkz. Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar, c.1, 1908-1925*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009; Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar, c.2, 1925-1936*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009 veya Ürün Yayınları, *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, İstanbul, 1997.

57 *Komintern Belgelerinde Türkiye-5/Şefik Hüsnü, Yazı ve Konuşmalar*, der. Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1995, s.22.

58 Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar (1925-1936) c.2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.239-240.